Του Παναγιώτη Φρούντζου

Μια συζήτηση με τη διευθύντρια του Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδος κα Ζανέτ Μπαττίνου για την έκθεση «Οι καλοί ποιμένες. Αρχιερείς και αρχιραβίνοι μπροστά στο Ολοκαύτωμα» που εγκαινιάστηκε στις 23 Ιανουαρίου 2019.

???? ????? ? ????????? ??? ???? ??????? ??? ???????? ???????? ???????;

Η ιδέα για την έκθεση αυτή προήλθε από τον πρόεδρο του Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδος (ΕΜΕ) Σαμουήλ (Μάκη) Μάτσα. Όντας ο ίδιος ένα παιδί της Κατοχής που διασώθηκε χάρη στην έγκαιρη φυγή των γονιών του και τη γενναιοφροσύνη γνωστών και αγνώστων, ζήτησε να ερευνήσουμε τις συνθήκες κάτω από τις οποίες μέλη του ανώτερου χριστιανικού κλήρου και επιφανείς ραβίνοι αποφάσισαν και ενήργησαν με διάφορους τρόπους για να συνδράμουν τους καταδιωκόμενους Εβραίους τα χρόνια του ναζιστικού διωγμού.

Έτσι γεννήθηκε η περιοδική έκθεση «Οι καλοί ποιμένες. Αρχιερείς και αρχιραβίνοι μπροστά στο Ολοκαύτωμα», η οποία πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο προγραμματικής συμφωνίας συνεργασίας με την πρεσβεία της Γερμανίας στην Αθήνα. Σκοπός της είναι να παρουσιάσει κάθε θετική ενέργεια που αποκάλυψε η έρευνα του ΕΜΕ, κάθε προσπάθεια διάσωσης, κάθε χειρονομία συμπάθειας ή συμπαράστασης, μικρότερη ή μεγαλύτερη, για να τιμήσει και να εμπνεύσει. Επίσης, η έκθεση φιλοδοξεί να τονίσει τη σπουδαιότητα της ατομικής επιλογής εντός ενός εξαιρετικά πολύπλοκου, ασφυκτικού, αλλά και συχνά αντιφατικού πλαισίου.

???? ????? ?? ???????? ??? ????????? ?? ??????????? ??? «????? ????????»;

Η έκθεση περιλαμβάνει έντυπες επιφάνειες και ψηφιακό υλικό. Οι ιστορίες που παρουσιάζει εικονογραφούνται με πρωτότυπα αντικείμενα που ανήκαν σε μερικούς από τους ιεράρχες, μητροπολίτες και αρχιραβίνους. Αρκετά από αυτά προέρχονται από τις συλλογές του ΕΜΕ, ενώ τα υπόλοιπα έχουν περιέλθει στο ΕΜΕ με τη μορφή δανείων από την Ισραηλιτική Κοινότητα Αθηνών, από τη Μητρόπολη Χαλκίδας και από ιδιώτες.

???,?? ??????? ???????????? ??? ??? ?? ??????????;

Σε αυτό το σημείο θα δανειστώ ένα απόσπασμα από την εισαγωγή στον κατάλογο της έκθεσης του ιστορικού δρα Ευάγγελου Χεκίμογλου, ο οποίος έκανε την έρευνα και έγραψε τα κείμενα της έκθεσης: «Σε δύο περιπτώσεις, της Αθήνας και του Βόλου, η εκδήλωση μέριμνας εκ μέρους των μητροπολιτών για τους Εβραίους της περιοχής τους συνοδεύτηκε από γενναία και υπεύθυνη στάση των τοπικών αρχιραβίνων, με κοινό στοιχείο στην προσχώρησή τους στην Αντίσταση. Οι δύο αυτές περιπτώσεις συνεξετάζονται στο παρόν.

Οι χριστιανοί ιεράρχες που αναφέρονται έχουν δύο κοινά χαρακτηριστικά, ότι ενηλικιώθηκαν με τις αξίες του 19ου αιώνα και ότι είχαν βιώσει τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. […] Εκείνο που τους διαφοροποίησε από πολλούς ιερωμένους ήταν η αντίληψη των καθηκόντων του ποιμένα, σε συνδυασμό με την παυλική ρήση ‘**οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην”.**

Το θρησκειολογικό πλαίσιο στο οποίο λειτουργούν ο αρχιερέας και ο αρχιραβίνος διαφέρει πολύ. Υφίσταται όμως ένας συνδετικός κρίκος• αμφότεροι λογίζονται ως ποιμένες, οδηγοί των ποιμνίων τους. […] Χωρίς τον ποιμένα, το κοπάδι θα χαθεί, γι’ αυτό και τη δύσκολη ώρα εκείνος πρέπει να ξεπεράσει τον εαυτό του. “Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων” (’Ιω. 10.11).

Στο ιστορικό πλαίσιο του ελλαδικού χώρου επί Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η επάρκεια των επικεφαλής των θρησκευτικών συσσωματώσεων κρίθηκε επανειλημμένα. Μάλιστα, η συνέργεια μητροπολιτών και αρχιραβίνων ήταν φαινόμενο τακτικό και επαναλαμβανόμενο, το οποίο ελάχιστα έχει προσεχθεί από την ιστοριογραφία, επειδή συνήθως οι θρησκευτικές κοινότητες προσεγγίζονται μεμονωμένα η μία από την άλλη και όχι σε αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις, όπου ακριβώς η συνέργεια αποτέλεσε προϋπόθεση για την ομαλή λειτουργία της τοπικής κοινωνίας».

?????????????? ??? ???????????? ??? ???????? ??? ?? ?????????? ????????? ??? ???,?????????????? ?? ?????????? ??? ?? ???? ?????????, ???????? ??? ?????????? ???????????? ???????????? ????????? ??? ??????????? ??? ?? ???? ???? ?????????? ???? ??? ???.?? ??? ????????;

Είναι πολύ σωστή η παρατήρησή σας. Πρόθεση του μουσείου με την έκθεση αυτή είναι να προσφέρει μια ακόμη ψηφίδα στην έρευνα και τη συζήτηση για το θέμα της και όχι να το εξετάσει ή να το παρουσιάσει διεξοδικά. Δεν θα μπορούσα να βρω καλύτερα λόγια για να σας απαντήσω από εκείνα του χαιρετισμού του γγ Θρησκευμάτων Γιώργου Καλαντζή στον κατάλογο της έκθεσης: «Η διοργάνωση της έκθεσης είναι μια ιδιαίτερα εμπνευσμένη πρωτοβουλία του Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδος, η οποία εκπέμπει ένα πολύ ισχυρό μήνυμα όχι μόνο διά του “είναι” αλλά και διά του “μη είναι”. Το ισχυρό μήνυμα για το “είναι”, δηλαδή την ύπαρξη των καλών ποιμένων που λειτουργούν ως παράδειγμα φωτεινό σε μια εποχή σκότους, δεν χρειάζεται κανέναν σχολιασμό και καμία προσπάθεια ανάδειξής του εκτός από την αναφορά στα γεγονότα. Είναι τόσο εκτυφλωτική η λάμψη που κάθε λέξη αφαιρεί αντί να προσθέτει σ’ αυτήν.

Όμως είναι εκτυφλωτική γιατί, τελικά, είναι μοναχική. Και εδώ ερχόμαστε στο “μη είναι”. Ερχόμαστε, δηλαδή, στο εξίσου ισχυρό μήνυμα της απουσίας. Γιατί δεν υπήρξαν μόνο οι καλοί ποιμένες. Υπήρξαν και οι αδιάφοροι ποιμένες, υπήρξαν και οι ποιμένες που αρνήθηκαν να είναι ποιμένες, υπήρξαν και οι ποιμένες που συμβάδισαν με το κακό ή οι ποιμένες που έσφαλαν κάνοντας το τραγικότερο λάθος της ζωής τους όταν πίστεψαν ότι συνεργαζόμενοι με το θηρίο, θα γλίτωναν. Όμως, ποιος από εμάς –που ζούμε σε μια εποχή δημοκρατίας, αφθονίας και ασφάλειας– έχει το δικαίωμα να κρίνει εκείνους που έζησαν σε μια εποχή ολοκληρωτισμού, πείνας και απαξίωσης της ζωής; Ποιος από εμάς μπορεί να ξέρει τι θα έκανε εκείνος αν ήταν στη θέση τους; Πιστεύω ότι το καλύτερο που μπορούμε να κάνουμε σήμερα είναι να εξασφαλίσουμε με τις πράξεις και τα λόγια μας ότι δεν θα χρειαστεί να απαντήσουμε κι εμείς στα ερωτήματα που κλήθηκαν να απαντήσουν εκείνοι».

??? ????? ???? ?? ?????? ?? ????????????? ?????? ??? ??? ????? ??? ??????????;

Η έρευνα και η εκπαίδευση για το Ολοκαύτωμα, όπως και η μνημόνευση αυτού του ιστορικού γεγονότος έχουν υιοθετηθεί ευρύτατα σε όλο τον κόσμο ως μέσο καταπολέμησης του νεοναζισμού, του ρατσισμού και του αντισημιτισμού στις σύγχρονες κοινωνίες. Η γνώση και η κατανόηση αυτής της αρχέτυπης γενοκτονίας ευνοούν συζητήσεις και δράσεις αλλά και στάσεις ζωής που προάγουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ενεργή συμμετοχή στην πολιτική και την κοινωνική ζωή της κάθε χώρας και την ανθρώπινη αλληλεγγύη. Στην προσπάθεια αυτή σημαντικό ρόλο παίζουν ανεπίσημοι εκπαιδευτικοί φορείς όπως μουσεία, μνημεία και αυθεντικοί μνημονικοί τόποι, όπως το ΕΜΕ, που είναι ένα ιστορικό και λαογραφικό μουσείο, αλλά το έργο του το αναδεικνύει και ως μουσείο μνήμης. Οργανικό κομμάτι της αποστολής του είναι η διαιώνιση της μνήμης των θυμάτων όλων των ελληνικών εβραϊκών κοινοτήτων, των παλαιότερων στην ευρωπαϊκή ήπειρο, αλλά και η ενίσχυση της επίσημης παιδείας με βιωματικές δράσεις, επιμορφωτικά και εκπαιδευτικά προγράμματα για τη μνημόνευση και τη διδασκαλία του Ολοκαυτώματος στη χώρα μας.

ΠΗΓΗ: ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ DOCUMENTONEWS, 22.1.2019